

УДК 378.147

DOI: 10.31652/2412-1142-2022-65-174-183

Пугач Віталіна Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0002-1653-7473
pugach.vitalina@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАВОЗНАВЦЯ

Анотація. Пошук шляхів удосконалення освітнього процесу у вищій школі у швидкозмінних умовах сучасного суспільного розвитку є ключовим питанням для науковців різних галузей знань. З метою забезпечення ефективного функціонування економічної системи та державних інститутів у процесі професійної підготовки необхідно сформувати в майбутніх фахівців галузі «Право» вміння не лише використовувати свої компетенції для розв'язання професійних завдань, а й здатність передбачити розвиток і наслідки певної суспільної ситуації залежно від прийнятих чи відхилених нормативних актів та власних правових дій. У статті проаналізовано підходи вітчизняних і закордонних учених до проблеми формування професійної компетентності майбутнього фахівця в галузі права. Теоретичний аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження показав, що існує низка ґрунтовних теоретико-практичних напрацювань щодо змісту професійної компетентності. Однак, при цьому достатньо розробленими є власне її структурні компоненти в межах системного підходу, проте в кожному окремому випадку потрібне подальше дослідження їхнього змісту. Зважаючи на здійснений аналіз наукових досліджень з особливостей професійної діяльності фахівців в галузі права та результати експертного опитування, в структурі їхньої професійної компетентності запропоновано виокремити когнітивно-діяльнісний, мотиваційний, рефлексивний, аксіологічний та інформаційний компоненти. Варто зауважити, що професійна компетентність майбутніх правознавців має складну структуру з нелінійними взаємозв'язками між компонентами. Перспективи подальших досліджень убачаємо у визначенні критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі «Право», розробці процедури її діагностування, а також у вдосконаленні освітнього процесу шляхом визначення оптимального співвідношення аудиторної та дистанційної складової в умовах змішаної форми навчання в процесі розвитку професійної компетентності майбутніх правознавців і розробці відповідного навчально-методичного забезпечення.

Ключові слова: майбутній правознавець; професійна компетентність; змішане навчання.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Наша держава анонсувала курс на інтеграцію в європейську спільноту. Беззаперечно, що при цьому провідна роль належить фахівцям у галузі права, як гарантам в утвердженні ідеалів рівності, свободи і справедливості в суспільстві та реалізації державної політики щодо захисту громадянських прав і свобод. Правничій діяльності притаманні специфічні риси, невластиві низці інших професій. Зокрема, юридичну діяльність переважно розглядають як жорстке, регламентоване виконання всіма зобов'язаними щодо цієї діяльності особами встановлених законом процедур.

Попри це констатуємо, що в суспільстві наявні негативні тенденції до збільшення кількості злочинів, що вчиняються посадовими особами, зловживання службовим становищем, тощо. Це виводить проблему формування професійної компетентності та розвитку правової культури майбутніх правників на новий рівень. Зважаючи на особливості правозахисної діяльності, трактуємо професійну компетентність фахівців правової сфери як комплексну характеристику фахівця, що проявляється у здатності ефективно провадити професійну діяльність у певній галузі права та включає знання, уміння, навички, здібності,

досвід, мотивацію і особистісні властивості, що дозволяють здійснювати правозахисну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняних ЗВО підготовка майбутніх правознавців здійснюється в межах галузі знань 08 «Право» за спеціальностями 081 «Право» та 082 «Міжнародне право». Аналіз наукових публікацій з теми дослідження свідчить про те, що особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права були об'єктом наукових пошуків багатьох учених, а саме: Є. Безсмолий, В. Гришко, С. Гусарев, І. Зошій, І. Івашкевич, А. Мудрик, В. Парасюк, К. Радченко, В. Рижиков, Л. Столярчук, О. Черновський, Н. Яворська та інші.

Мета статті полягає у вивченні сучасних аспектів формування професійної компетентності майбутнього правознавця в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти, організованого в змішаній формі.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичний аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження показав, що існує низка ґрунтовних теоретико-практичних напрацювань щодо змісту професійної компетентності. Однак, при цьому достатньо розробленими є власне її структурні компоненти в межах системного підходу, проте в кожному окремому випадку потрібне подальше дослідження їхнього змісту. Так, дослідники R. Epstein та E. Hundert стверджують, що фахівець із сформованою на достатньому рівні професійною компетентністю має володіти не просто визначеним об'ємом фахових знань, але і вмінням планувати професійну діяльність, стратегію самонавчання та професійного вдосконалення, а також ставити перед колективом завдання та контролювати їх виконання [1]. Цікавою є думка M. Kane, що лише по елементна розробка структури професійної компетентності майбутнього фахівця створює умови для визначення її рівня. При цьому, завдання структурування компонентів професійної компетентності є досить складним, оскільки є певною мірою неоднозначним, оскільки зміст компонентів професійної компетентності суттєво відрізняється залежно від специфіки професійної діяльності [2].

Проблема формування професійної компетентності майбутнього фахівця в галузі права була об'єктом досліджень низки науковців. Так Н. Яворська розкрила структуру професійної компетентності майбутнього юриста через властивості особистості як суб'єкта навчальної діяльності, а саме: за професійною спрямованістю, професійними знаннями, вміннями, навичками, професійно важливими здібностями та якостями [3, с. 224].

Узагальнення аналізу наукових досліджень щодо структури професійної компетентності майбутнього юриста наведений у таблиці 1.

Як бачимо, не існує єдиного підходу як до трактування змісту професійної компетентності юриста, так і до визначення її структури. Однак вважаємо, що визначення структури професійної компетентності майбутнього фахівця в галузі права має базуватися на специфіці його професійної діяльності.

Юрист – загальна назва професії, яка об'єднує низку працівників з галузі «Право». Не зважаючи на спорідненість спеціальностей в межах галузі, до працівника з відповідною спеціалізацією висуваються специфічні вимоги. Все, що їх об'єднує, – це знання чинного законодавства, психології, логіки, організації праці, виробництва і управління. Крім того, для правника важливими є такі особистісні якості як: високе почуття відповідальності, розвинене логічне мислення, ініціативність, наполегливість, копіткість, концентрація уваги, емоційна стійкість, гарна пам'ять.

Таблиця 1

Структура професійної компетентності майбутнього фахівця-правознавця

№	Автор	Структура
1.	І. Івашкевич [4]	мотиваційно-цільовий, когнітивний, соціальний, аксіологічний, та аутопсихологічний компоненти
2.	О. Черновський [5]	психологічні характеристики, що є складовою частиною придатності до професії; психологічні характеристики, пов'язані зі ставленням до діяльності та її виконання; психологічні характеристики, пов'язані зі ставленням до себе
3.	А. Мудрик [6]	ключові компетентності: загальнокультурна, особистісно-мотиваційна, практично-діяльнісна, спеціальна, професійно-правова, персональна (особистісна), комунікативна, психологічна, соціально-психологічна, соціальна-перцептивна та аутокомпетентність
4.	К. Радченко[7]	знаннево-термінологічна (загально-професійна), професійно-особистісна (особистісна – професійно важливі якості, комунікативна та мотиваційна компетенції) та професійно-операційна компетенція (спеціальні й фахові компетенції)
5.	І. Зошій [8]	предметно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, етико-деонтологічний, рефлексивно-оцінний, комунікативно-регулятивний структурні компоненти

Аналіз вимог роботодавців до працівників окремих професій з галузі «Право» [9] наведений в таблиці 2.

Таблиця 2

Вимоги до кандидатів

№	Професія	Особистісні якості
1.	адвокат	старанність; впевненість, зокрема на публічних виступах, постійне вдосконалення ораторських навичок; гарна пам'ять та логічне мислення; неординарний інтелект, аналітичний склад розуму; вміння приймати важливі рішення; комунікабельність; здатність абстрагуватися від певних обставин
2.	нотаріус	розбиратися у всіх тонкощах права та постійно стежити за змінами в законодавстві; відповідальність; чесність; психологічна стійкість; скрупульозність; терпіння.
3.	прокурор	аналітичне мислення; принциповість; гарна пам'ять та увага; висока самооцінка, чітка дикція; емоційна стійкість.
4.	суддя	досконало знати юриспруденцію; бути готовим до нестандартних ситуацій; дуже добре знатися на людях; бути уважним до дрібниць; мати гарну інтуїцію; не боятися брати на себе велику відповідальність.
5.	юрисконсульт	вміння звести до граничного мінімуму можливість виникнення конфліктних справ, попередити можливе правопорушення в організації; здатність налагодження ділових контактів; умінням переконувати, обґрунтовувати та доводити свою точку зору; чітка, логічна мова; здатність до письмового подання текстів різної структури та призначення
6.	юрист	відповідальність; вміння переконувати; впевненість; комунікабельність

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі цього дослідження використовувалися теоретичні методи дослідження: комплексний порівняльний і ретроспективний аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури, з метою вивчення концептуальних положень, базових понять і категорій дослідження; абстрагування, конкретизація для вивчення навчально-нормативної документації та виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми; аналіз для вивчення та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку професійної компетентності майбутніх правознавців у ЗВО; структурно-системний аналіз задля виявлення структури професійної компетентності майбутніх правознавців; абстрагування, синтез, індукція, дедукція, експертні оцінки осіб, які брали участь у дослідженні, для обґрунтування методологічних, науково-методичних, дидактичних засад дослідження; узагальнення для

формулювання висновків і рекомендацій щодо підвищення ефективності розвитку професійної компетентності майбутнього правознавця в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти, організованого в змішаній формі.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відтак, зважаючи на здійснений ґрунтовний аналіз наукових досліджень з особливостей професійної діяльності фахівців у галузі права та результати експертного опитування, вважаємо доцільним у структурі їхньої професійної компетентності виокремити когнітивно-діяльнісний, мотиваційний, рефлексивний, аксіологічний та інформаційний компоненти. Схарактеризуємо їх.

Когнітивно-діяльнісний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців-юристів характеризує знанняву основу їх професійної діяльності, інтелектуальні здібності, необхідні для її опанування на відповідному рівні та взаємопов'язаний комплекс умінь і навичок, що забезпечують якісну реалізацію посадових обов'язків працівником. Сформований на відповідному рівні когнітивно-діяльнісний компонент передбачає здатність фахівця ефективно вирішувати виробничі завдання в конкретній ситуації професійної діяльності, розуміння змісту конкретної професійної проблеми (завдання) із врахуванням усіх її аспектів.

Погоджуємося з думкою О. Федоренко, що зміст когнітивного компоненту професійної компетентності майбутніх юристів формують загальні знання, вміння та навички, якими має володіти кожен фахівець та фахові знання, вміння та навички, які властиві спеціалістам юридичної сфери діяльності [10, с. 88]. На думку О. Співаковського [11], «знання – вища форма вияву сприйняття даних та інформації, воно є активним за своєю сутністю і формується не тільки на основі фактів, але й на основі аналізу та різних типів логічного виведення. А вміння виникає там, де знання справи стає дороговказом до швидкого й успішного її виконання».

Академік Н. Ничкало вважає, що характеристика когнітивного компонента професійної компетентності буде неповною без врахування такої важливої вимоги, як уміння «використовувати інформацію» [12, с. 149]. Формування когнітивного компонента професійної компетентності майбутнього фахівця-юриста можливе за умови розвитку його здатності до оперування різними інформаційними ресурсами, а також володіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Відтак, когнітивний компонент професійної компетентності майбутнього правника містить загальні професійні та фахові знання, здобуті в результаті освіти та самоосвіти та виявляється в здатності аналізувати та систематизувати необхідну інформацію, баченні її проблемності та можливих труднощів у застосуванні на практиці. Складовими цього компонента є знання в галузі права й інтелектуальні уміння майбутнього фахівця; елементами – факти, поняття, теорії, технології, які необхідні для успішного провадження майбутньої професійної діяльності в галузі «Право». При цьому, знання мають бути комплексними та усвідомленими, міцними та динамічними. Пізнавальні дії мають ґрунтуватися на професійному мисленні та професійній свідомості та передбачати здатність до аналізу, порівняння, моделювання, прогнозування, формування особистісного ставлення до наявних фактів, їх творчого переосмислення.

З точки зору психології, когнітивна сфера людини формується шляхом взаємодії та розвитку таких його пізнавальних властивостей, як здатність до розпізнавання образів, пам'яті, уяви, мовленнєвих функцій, мислення тощо. Зазначені психічні процеси, а також базові операції мислення (аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація, порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація) відіграють значну роль у процесі професійної підготовки фахівця. Фахівець у галузі права має уміти не лише планувати діяльність, діагностувати, спостерігати, робити висновки, але і приймати найоптимальніші рішення та будувати схему їх реалізації.

Згідно з когнітивною теорією особистості Дж. Келлі, у кожної людини формується

оригінальна за складністю і змістом система пізнавальних «персональних конструктів», через призму яких він оцінює зовнішній світ, інших людей і себе [13]. Інтерполюючи результати цього дослідження на систему підготовку майбутніх фахівців в галузі права, вважаємо, що когнітивно-діяльнісний компонент їх професійної компетентності передбачає:

- набуття загальнопредметних, професійних знань, а також становлення і розвиток здатності використовувати наявну інформацію в процесі вирішення професійних завдань;
- використання ефективних форм пошуку, узагальнення та подання інформації;
- можливість вибору завдань за рівнем складності; робота в групі, взаємоперевірка, самоконтроль та взаємо- та самооцінка.

Необхідність поєднання когнітивного та діяльнісного компонентів убачаємо в тому, що неможливо провести чітку межу між знаннями, уміннями та навичками, вони формуються, інтегруючись між собою. Значущість когнітивно-діяльнісного компонента для формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі права зумовлена не лише рівнем їхньої професійної підготовки, але і характером впливу навчальної інформації на становлення професійного світогляду студентів, їхніх морально-етичних переконань, емоційно-ціннісного сприйняття сутності майбутньої професійної діяльності.

Мотиваційний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі «Право» визначаємо як один з необхідних, оскільки саме від мотивації залежить активність особистості щодо набуття професійних умінь та навичок, а відтак, і формування професійної компетентності на відповідному рівні.

Мотиваційний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі «Право» вважаємо тим важелем, який спонукає його до здійснення професійної діяльності на якісному та безпечному рівні. За результатами наукових пошуків дослідників D. Atkinson, D. Mc.Clelland зроблено висновки, що мотив досягнення складається з двох протилежних мотиваційних тенденцій – прагнення до успіху (мотивація досягнення) та запобігання невдачі [14, с. 36].

Відтак, мотиваційний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі «Право» містить:

- ціннісно-світоглядні позиції, відповідно до яких відбувається усвідомлення студентами значущості професійної діяльності фахівців-правників для подальшого демократичного розвитку суспільства, а також для захисту прав та свобод кожного громадянина;
- позитивну мотивацію до здійснення професійної діяльності;
- потребу у систематичному професійному вдосконаленні впродовж усієї професійної діяльності.

Саме наявність мотиваційного компонента в структурі професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі «Право» дозволяє реалізувати вимоги особистісного та гуманістичного методологічних підходів у освітньому процесі вищої школи, оскільки увага викладача буде спрямована не просто на передачу певного об'єму знань студенту, а на розвиток його мотиваційної сфери.

Аналізуючи структуру мотиваційного компонента, можна виділити загальну мотивацію, що визначає загальну спрямованість на діяльність в галузі права, та специфічну мотивацію, що визначає спрямованість на діяльність, пов'язану з вирішенням спеціальних завдань, які виникають у процесі професійної підготовки (написання тез, опанування окремого розділу дисципліни, який не входить до програми, виконання наукової роботи тощо). Крім того, досить часто спостерігаємо певний розрив між загальною та специфічною мотивацією: студент орієнтований на роботу в галузі права, однак бажання докладати зусиль тут і зараз, щоб у віддавленому майбутньому отримати результат – не стійке. Ефективне формування мотиваційного компоненту професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі «Право» залежить від усунення цього дисбалансу.

Варто відмітити, що означена проблема дисбалансу між різними видами мотивації

знайшла відображення у напрацюваннях з психології особистості. Зокрема, у моделях саморегуляції дослідників Х. Хекхаузена [15] та Р. Gollwitzer [16] рух від мотивації до дій описується як своєрідний рубіж, який вимагає зусиль для переходу. Вивчення ж «розриву» між наміром і дією посідає центральне місце в низці емпіричних досліджень авторів Т. L. Webb, P. Sheeran [17].

Необхідність *рефлексивного компонента* професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі «Право» визначається розвитком особистісних змін в свідомості студента в освітньому процесі, формуванням індивідуального творчого стилю в професійній діяльності. Саме розвиток рефлексивних уявлень і вмій дозволяють аналізувати отриману інформацію і включати в систему професійних знань ті, що відповідають її логіці.

У сучасних наукових дослідженнях з професійної педагогіки рефлексія розглядається як важливий елемент та необхідна умова розвитку професійної компетентності. Рефлексивний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі «Право» містить:

- здатність адекватно оцінювати власні дії та можливості;
- вміння здійснювати самоаналіз власної діяльності, робити відповідні висновки та корегувати власну діяльність відповідно до цього;
- навички систематичного самоаналізу та самооцінки.

У цілому, рефлексивний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі «Право» виявляється у вмінні свідомо контролювати результати своєї діяльності та рівень власного розвитку, особистісних досягнень; сформованість таких властивостей особистості, як креативність, ініціативність, націленість на співпрацю, співтворчість тощо. Саме рефлексивний компонент є регулятором особистісних досягнень, пошуку особистісного сенсу у спілкуванні з людьми, а також стимулом до професійного вдосконалення та формування індивідуального стилю роботи.

У ставленні до професійної діяльності рефлексія характеризується усвідомленням власного професійного досвіду, виробленням критеріїв його ефективності та успішності та можливих шляхів вдосконалення. Професійна діяльність юриста за наявності сформованого рефлексивного компонента стає для нього об'єктом дослідження та проектування, а також орієнтує фахівця на подолання наявних ускладнень у виконанні професійних обов'язків. У ставленні до клієнта (споживача юридичних послуг) рефлексія виявляється у вмінні налагоджувати адекватний зворотний зв'язок, будувати співпрацю на взаєморозумінні та довірі, в умінні виявляти та аналізувати інтереси та запити клієнтів, з урахуванням їх індивідуальної позиції тощо. Відтак, рефлексивний компонент професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі «Право» – це професійна якість особистості, що дозволяє йому найбільш ефективно та адекватно виконувати професійні обов'язки через здійснення самоаналізу кожного етапу виконання завдання, сприяє творчому підходу до професійної діяльності, спрямовує процес професійного самовдосконалення, а також є необхідною умовою підвищення його професійної майстерності.

Необхідність *аксіологічного* компоненту у структурі професійної компетентності майбутніх правознавців вбачаємо у тому, що для майбутнього юриста формування ціннісних орієнтацій, тобто відповідного ставлення до професійних обов'язків і уявлення про цінності обумовлюється спрямованістю потреб і інтересів, що є однією з важливих умов поступального розвитку демократичного суспільства та зміцнення держави. У такому контексті вважаємо важливою необхідність узгодження особистісних інтересів фахівця-правознавця з суспільними та загальнолюдськими. Адже шляхом проектування власних ціннісних орієнтацій юрист у своїй професійній діяльності допомагає клієнтам у пошуку умов для поєднання суперечливих інтересів особистості та суспільства задля задоволення їх взаємних потреб. Більш того у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Концепції розвитку освіти до 2025 року наголошується на культуроцентричності, збереженні та примноженні національних виховних традицій, розвитку творчої особистості, гуманізації освіти.

Аналіз наукових публікацій свідчить про важливість формування взаємозв'язку професійної підготовки компетентних фахівців та відповідного його ціннісного наповнення. Пояснюється це тим, що розвиток відповідних професійних цінностей формує відповідальне ставлення до майбутньої професійної діяльності та є орієнтиром у її професійному самозростанні. Необхідність врахування ціннісного підходу пов'язана із гуманізацією вищої освіти, реалізація якої передбачає звернення до моральних загальнолюдських цінностей та їх відтворення у нових поколіннях.

Фахівці юридичних спеціальностей в своїй професійній діяльності стикаються із соціальними відносинами на різних рівнях їх здійснення. Їх регулятором є нормативні документи (від конституції до законів, положень, правил тощо). У ХХІ столітті акцентується увага на правах і свободах особистості, гуманістичному світогляді, відповідальному ставленні до діяльності та довіллі, що і мають захищати у своїй професійній діяльності правознавці. У цьому контексті погоджуємося із твердженням В. Парасюк, що з метою побудови правової держави доцільно звернути особливу увагу на проблему оновленого підходу до розуміння соціального призначення юридичної професії [18]. Належне виконання правниками своєї професійної місії залежить від того, наскільки високі моральні стандарти зможуть знайти своє відображення як у їхній практичній роботі, так і в позаслужбовій діяльності.

Професійна діяльність правознавця базується не лише на правових знаннях та навичках, але і на певних етичних засадах, оскільки він має бути відповідальним у ставленні до честі та гідності громадян, їх свобод. Як стверджує С. Гусарев «особливість професійної діяльності юриста в тому, що вона прямо зачіпає права та свободи громадян, що потребує окремої характеристики з точки зору їх впливу на моральний зміст цієї діяльності [19, с. 313].

Професійна діяльність юристів чітко регламентовано законодавством, оскільки будь-яка процесуальна дія, кожна юридична ситуація врегульовані нормами права та потребують морального обов'язку їх застосування й дотримання. Відтак, для професійної етики юриста характерно особливо тісний зв'язок правових та моральних норм, що регулюють його професійну діяльність.

Компоненти, які були виділені у структурі професійної компетентності майбутнього фахівця-правознавця, не можуть бути повністю проаналізовані без урахування аксіологічної складової діяльності. Саме аксіологічні пріоритети-орієнтири є базовими компонентами психологічної структури особистості майбутнього фахівця. Цінності відокремлюють значуще, суттєве для даної людини від несуттєвого. Саме система установок, особистих переваг, виражена у свідомості і виявляється в поведінці під час виконання професійних обов'язків.

Інформаційний компонент професійної компетентності майбутнього фахівця в галузі характеризує здатність фахівця виконувати професійні обов'язки із використанням сучасних інформаційних технологій.

Як відзначає Н. Баловсяк, значимість інформаційної компоненти професійної компетентності у тому, що вона відповідає за розвиток здатності працювати з інформаційними ресурсами та є сукупністю таких властивостей особистості, як уміння визначати інформаційну потребу та предмет дослідження; уміння користуватися інформаційними ресурсами у професійній діяльності та в повсякденному житті; уміння здійснювати пошук відомостей і використовувати для цього різні інформаційні джерела тощо [20, с. 5].

Необхідність інформаційної складової в професійній компетентності майбутніх фахівців-правознавців пояснюємо тим, що низка їх посадових обов'язків буде виконуватися із використанням інформаційних технологій, наприклад:

– підготовка юридичних документів (позовні заяви, аналітичні записки, доручення, претензії, довідки, договори тощо) за допомогою ПК;

- здійснення електронного документообігу;
- віддалена взаємодія з клієнтами, за допомогою локальних і глобальних мереж;
- облік та зберігання матеріалів, закінчених виконанням судових справ тощо;
- спілкування із закордонними колегами, дистанційна участь у семінарах;
- пошук необхідної інформації, нової редакції нормативних документів, які з'являються насамперед в електронному форматі на відповідних сайтах.

Відтак, вважаємо, що інформаційний компонент професійної компетентності майбутніх правників включає:

- здатність використовувати інформаційні технології для виконання професійних завдань використовуючи наявний інструментарій, пошуку необхідної інформації;
- уміння організувати свою діяльність в якісно нових умовах із використанням інформаційних технологій;
- здатність отримувати, узагальнювати та аналізувати професійно важливу інформацію із використанням інформаційних технологій.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, відповідно до визначених завдань, у структурі професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі «Право» на основі узагальнення теоретичних пошуків і результатів власної роботи було виокремлено такі компоненти: когнітивно-діяльнісний, мотиваційний, рефлексивний, аксіологічний та інформаційний. Варто зауважити, що професійна компетентність майбутніх правознавців має складну структуру з нелінійними взаємозв'язками між компонентами.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у визначенні критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі «Право», розробці процедури її діагностування, а також у вдосконаленні освітнього процесу шляхом визначення оптимального співвідношення аудиторної та дистанційної складової в умовах змішаної форми навчання в процесі розвитку професійної компетентності майбутніх правознавців і розробці відповідного навчально-методичного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Epstein R. M., Hundert E. M. Defining and Assessing Professional Competence. URL: <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=194554>.
- [2] Kane M. T. The Assessment of Professional Competence. URL: <http://ehp.sagepub.com/content/15/2/163.short>.
- [3] Яворська Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх юристів у контексті стандартизації. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогічні науки». 2017. № 2 (14). С. 223–228.
- [4] Івашкевич І. Психологічні чинники становлення професійної компетентності майбутніх юристів. Дис. ... канд. психол. наук. Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне. 2017. 228 с.
- [5] Черновський О. К. Професійна компетентність юриста. Право і суспільство. 2017. № 6. С. 35–40.
- [6] Мудрик А. Б. Психологічні особливості професійної компетентності державних службовців. Психологічні основи ефективної професійної діяльності в системі державної служби: кол. моногр. / за наук. ред. Л. М. Карамушки, Л. Я. Малімон. Луцьк: СПД Гадак Ж. В., 2011. С. 150 – 181.
- [7] Радченко К. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки. Дис. канд. пед. наук. Українська інженерно-педагогічна академія, Харків. 2018. 336 с.
- [8] Зошій І. В. Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів. Дис. канд. психол. наук. Національний університет «Острозька академія», Острог. 2018. 289 с.
- [9] Кожем'яко Н. В. Особливості діяльності фахівця юридичного профілю. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер.: Педагогіка. 2011. № 4. С. 95-101.
- [10] Федоренко О. Зміст професійної компетентності юриста. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2018. Вип. 1. С. 87–93.
- [11] Співаковський О. В., Щедролосьєв Д. Є. та ін. Управління ІТ вищих навчальних закладів: як інформаційні технології допомагають зробити управління ефективним: метод. посібник. Херсон: Атлант, 2006. 356 с.
- [12] Професійна освіта: словник / Уклад. С. У. Гончаренко та інші. За ред. Н. Г. Ничкало. К.: Вища школа,

2000. С. 149.
- [13] Келли Дж. Теория личности (теория личных конструктов) [J]. СПб.: Речь, 2000. 249 с.
- [14] Atkinson D., Mc.Clelland D. The Projective expression of needs. *Journal of Experimental Psychology*. 1984. № 33. Pp. 35–41.
- [15] Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. 860 с.
- [16] Gollwitzer P. M. Action phases and mind-sets. *social behavior*. New York, Guilford Press. 1990. Vol. 2. Pp. 53–92.
- [17] Webb T. L., Sheeran P. Does changing behavioral intentions engender behavior change? A meta-analysis of the experimental evidence. *Psychological Bulletin*. 2006. 132(2), Pp. 249-268. doi: 10.1037/0033-2909.132.2.249.
- [18] Парасюк В. М. Імперативність моралі у професійній діяльності слідчого: філософсько-правовий вимір. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів. 2008. 15 с.
- [19] Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія. К.: ВІРА-Р, 1999. 506 с.
- [20] Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2004. № 5. С. 21–28.

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE FUTURE LAWYER

Pugach Vitalina Nikolajewna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department Jurisprudence and Humanities,
Vinnitsia Educational and Scientific Institute of Economics
Western Ukrainian National University,
Vinnitsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-1653-7473
pugach.vitalina@gmail.com

Abstract. The search for ways to improve the educational process in higher education in the rapidly changing conditions of modern social development is a key issue for scientists in various fields of knowledge. In order to ensure the effective functioning of the economic system and state institutions in the process of professional training, it is necessary to form in the future specialists of the field of "Law" the ability not only to use their competences to solve professional tasks, but also the ability to predict the development and consequences of a certain social situation depending on the adoption or rejection of normative acts and own legal actions. The article analyzes the approaches of domestic and foreign scientists to the problem of forming the professional competence of a future specialist in the field of law. The theoretical analysis of scientific publications on the research problem showed that there are a number of thorough theoretical and practical studies on the content of professional competence. However, at the same time, its structural components are sufficiently developed within the framework of the systemic approach, but in each individual case, further research into their content is required. Taking into account the analysis of scientific research on the peculiarities of the professional activity of specialists in the field of law and the results of an expert survey, it is proposed to distinguish the cognitive-active, motivational, reflective, axiological and informational components in the structure of their professional competence. It is worth noting that the professional competence of future legal scholars has a complex structure with non-linear interrelationships between components. We see the prospects for further research in the definition of criteria, indicators and levels of formation of the professional competence of future specialists in the field of "Law", in the development of the procedure for its diagnosis, as well as in the improvement of the educational process by determining the optimal ratio of classroom and remote components in the conditions of a mixed form of education in the process of developing professional competence of future legal scholars and the development of appropriate educational and methodological support.

Keywords: future jurist; professional competence; blended learning.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Epstein R. M., Hundert E. M. Defining and Assessing Professional Competence. URL: <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=194554>. [in English].
- [2] Kane M. T. The Assessment of Professional Competence. URL: <http://ehp.sagepub.com/content/15/2/163.short>. [in English].
- [3] Yavorska N. V. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv u konteksti standartyzatsii [Formation of professional competence of future lawyers in the context of standardization]. *Visnyk Universytetu*

- imeni Alfreda Nobelia [J. Seryia "Pedahohichni nauky". 2017. No. 2 (14). S. 223–228. [in Ukrainian].
- [4] Ivashkevych I. Psykholohichni chynnyky stanovlennia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv [Psychological factors in the formation of professional competence of future lawyers]. Dys. ... kand. psychol. Science Rivnenskyi derzhavnyi humanitariannyi universytet, Rivne. 2017. 228 p. [in Ukrainian].
- [5] Chernovskyi O. K. Profesiina kompetentnist yurysta [Professional competence of a lawyer]. Pravo and suspilstvo. 2017. No. 6. S. 35–40. [in Ukrainian].
- [6] Mudryk A. B. Psykholohichni osolyvosti profesiinoi kompetentnosti derzhavnykh sluzhbovtsiv [Psychological features of professional competence of civil servants]. Psykholohichni osnovy efektyvnoi profesiinoi diialnosti v systemi derzhavnoi sluzhby: kol. monohr. / za nauk. ed. L. M. Karamushky, L. Ya. Malimon. Lutsk: SPD Hadiak Zh. V., 2011. S. 150 – 181. [in Ukrainian].
- [7] Radchenko K. Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh viiskovykh yurystiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Pedagogical conditions for the formation of professional competence of future military lawyers in the process of professional training]. Dys. cand. ped. Science Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv. 2018. 336 p. [in Ukrainian].
- [8] Zoshii I. V. Psykholoho-pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv [Psychological and pedagogical conditions of formation of professional competence of future lawyers]. Dys. cand. psychol. Science Natsionalnyi universytet "Ostrozka akademiia", Ostroh. 2018. 289 c. [in Ukrainian].
- [9] Kozhemiako N. V. Osoblyvosti diialnosti fakhivtsia yurydychnoho profilu [Peculiarities of the activity of a specialist in the legal profile]. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuk. Ser.: Pedahohika. 2011. No. 4. S. 95-101. [in Ukrainian].
- [10] Fedorenko O. Zmist profesiinoi kompetentnosti yurysta [Content of professional competence of a lawyer]. Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspective. 2018. Vyp. 1. S. 87–93. [in Ukrainian].
- [11] Spivakovskiy O. V., Shchedrolosiev D. Ye. ta in. Upravlinnia IT vshchychkh navchalnykh zakladiv: yak informatsiini tekhnolohii dopomahaiut zrobyty upravlinnia efektyvnym [IT management of higher education institutions: how information technology helps to make management effective]: metod. possible. Kherson: Atlant, 2006. 356 p. [in Ukrainian].
- [12] Profesiina osvita [Vocational education]: slovnyk / Uklad. S. U. Honcharenko ta inshi. For the ed. N. H. Nychkalo. K.: Vyshcha shkola, 2000. S. 149. [in Ukrainian].
- [13] Kelly Dzh. Teoryia lychnosti (teoryia lychnykh konstruktov) [Theory of personality (theory of personal constructs)]. SPb.: Rech, 2000. 249 p.
- [14] Atkinson D., Mc. Clelland D. The Projective expression of needs. Journal of Experimental Psychology. 1984. No. 33. Pp. 35–41. [in English].
- [15] Khekkhauzen Kh. Motyvatsyia y deiatelnost [Motivation and activity]. SPb.: Pyter; M.: Smysl, 2003. 860 p. [in Russian].
- [16] Gollwitzer P. M. Action phases and mind-sets. social behavior. New York, Guilford Press. 1990. Vol. 2. pp. 53–92. [in English].
- [17] Webb T. L., Sheeran P. Does changing behavioral intentions engender behavior change? A meta-analysis of the experimental evidence. Psychological Bulletin. 2006. 132(2), pp. 249-268. doi: 10.1037/0033-2909.132.2.249. [in English].
- [18] Parasiuk V. M. Imperatyvnist morali u profesiinii diialnosti slidchoho: filosofsko-pravovyi vymir [The imperative of morality in the professional activity of an investigator: a philosophical and legal dimension]. Autoref. dys. ... kand. Yuryd. Science Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, Lviv. 2008. 15 s. [in Ukrainian].
- [19] Husariiev S. D., Tykhomyrov O. D. Yurydychna deontolohiia [Legal deontology]. K.: VIRA-R, 1999. 506 p. [in Ukrainian].
- [20] Balovsiak N. Informatsiina kompetentnist fakhivtsia [Information competence of a specialist]. Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity. 2004. No. 5. S. 21–28. [in Ukrainian].

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

УДК 37.031.78:[305-055.2](045)

DOI: 10.31652/2412-1142-2022-65-184-195

Растригіна Алла Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри мистецької освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

ORCID ID 0000-0002-4393-2831

rastrygina.alla@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИСТЕМІ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ НА ЗАСАДАХ КОНЦЕПЦІЇ ПЕДАГОГІКИ СВОБОДИ

Анотація. У статті актуалізовано проблему гендерної рівності з огляду на суперечності, що все ще існують з цього приводу у вітчизняній системі освіти і виховання. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми у сучасному вітчизняному й зарубіжному науковому дискурсі. Доведено, що гендерна компонента сучасної освіти потребує розширення меж наукового пошуку у тому числі в її виховному сегменті. Представлено концептуальні основи педагогіки свободи як сучасної моделі реалізації гендерної рівності в системі освіти і виховання. Зокрема обґрунтовано категорію особистісної свободи в контекстуальному полі проблеми гендерної рівності та методологічні підходи й принципи її розвитку на засадах педагогіки свободи, а також розкрито можливості практичного розв'язання досліджуваної проблеми у сучасному закладі вищої освіти на засадах егалітарного світогляду.

Ключові слова: стаття, рівність, свобода, освіта, виховання, розвиток, особистість.

1. ВСТУП

Інтеграція України до європейського співтовариства актуалізувала проблему переосмислення освітньої політики всіх соціальних інституцій та процесів на засадах демократичних принципів, вільних від будь-якої форми дискримінації, зокрема й за ознакою гендеру. Україна приєдналася до широкого кола світових організацій [9] та установ ООН (UNICEF, UNESCO), головною метою яких стало подолання гендерних диспропорцій та заохочення гендерної рівності в усій системі освіти [20]. Тож, визнані й ратифіковані в нашій країні міжнародні документи щодо гендерної рівності та її регулювання, було покладено в основу як чинних нормативно-правових документів (Конституція України, Постанови кабінету міністрів та ін.), так і у відповідно розроблену й прийняту до дії стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020». Остання визначила базові принципи, мету, стратегічні цілі, завдання, цільові групи, сфери впровадження та реалізації державної політики у цьому напрямку [6]. Проте, незважаючи на схвалення Урядовим комітетом з питань європейської та євроатлантичної інтеграції у січні 2018, вищезгаданий документ не був затверджений Кабінетом Міністрів України через тиск з боку релігійних організацій. Цей факт став одним із чинників актуалізації питань розвитку особистісної свободи тих, хто навчається у досягненні гендерної рівності на всіх щаблях освіти, в тому числі й незалежно від віросповідання та